

University of Groningen

Recidive van minderjarige moordenaars

Vries, A.; Liem, M.; Nieuwbeerta, P.

Published in:

Mens en Maatschappij, 85(3), pp.213-240.

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2010

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Vries, A., Liem, M., & Nieuwbeerta, P. (2010). Recidive van minderjarige moordenaars. *Mens en Maatschappij*, 85(3), pp.213-240., 85(3), 213-240.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Recidive van jongeren betrokken bij moord en doodslag

Anne M. Vries, Marieke Liem & Paul Nieuwbeerta¹

Summary

Recidivism of juvenile homicide offenders

Serious offences against persons perpetrated by juveniles raise fundamental questions about the background, causes, and prevention of future crime. The current study addresses the potential of future crime of juvenile homicide offenders (JHOs) in The Netherlands who were incarcerated in the period 1992-2007. In contrast to merely descriptive former research on recidivism of this offender group, we provide an explanation for why some of the juveniles relapse into crime, while others do not. To this end, associations are investigated between recidivism behavior and risk factors. Results indicate that male JHOs and JHOs who maintain relationships with delinquents run a greater risk to reoffend.

Inleiding

De ernstigste vormen van geweldscriminaliteit zijn moord en doodslag, met de geduchtste en verstrekendste invloed op de samenleving. Moord en doodslag brengen langdurige immateriële kosten voor de nabestaanden van het slachtoffer met zich mee en veroorzaken een toenemend gevoel van onveiligheid (Crespi & Rigazio-DiGili, 1996). De extreme aard van deze delicten maakt ons nieuwsgierig naar de kenmerken van de daders die dergelijke delicten plegen, met name wanneer het jongere daders betreft, en of zij geneigd zijn om nadien terug te vallen in crimineel gedrag. Moord en doodslag door jongeren doen fundamentele vragen rijzen over de achtergrond en oorzaken van deze meest extreme vorm van geweldscriminaliteit, alsook over hoe het deze jongeren ver gaat na vrijlating en terugkeer in de samenleving. Zoals Gottlieb en

Gabrielsen (1990) stellen: 'Pessimism seems justified concerning the future life of ex-offenders of homicide, [including] high risks of crime' (p.192).

214

Verrassend genoeg is er, in tegenstelling tot de vrij uitgebreide wetenschappelijke literatuur over recidivepatronen van algemene jeugddaders en recidivepatronen van volwassen daders van moord en doodslag, zeer weinig bekend over recidive van jonge daders van moord en doodslag (verder: jonge moordenaars) – zeker in Nederland. Dit gebrek aan kennis heeft verschillende oorzaken. Ten eerste heeft slechts een beperkt aantal jongeren moord en doodslag gepleegd, wat er naar alle waarschijnlijkheid toe heeft bijgedragen dat er maar heel weinig (relevante) follow-upstudies bestaan over hoe het deze jonge moordenaars vergaat wanneer ze terugkeren in de maatschappij. Ten tweede beogen vrijwel alle eerdere onderzoeken de recidivepercentages van deze groep slechts te *beschrijven*, in plaats van de recidivepatronen te *verklaren* op basis van bepaalde daderkenmerken (zie bijvoorbeeld Corder, Ball, Haizlip, Rollins & Beaumont, 1976; Hagan, 1997; Heide e.a., 2001). Ten derde zijn de schaarse hoeveelheid studies hoofdzakelijk uit de Verenigde Staten afkomstig (Hagan, 1997; Heide e.a., 2001; Howell, 1995) in plaats van uit Europese landen. Tot slot bieden eerdere studies beperkt inzicht in recidivepatronen van jonge moordenaars, omdat longitudinale data van een grote steekproef ontbreken (zie bijvoorbeeld Corder e.a., 1976; Heide, 1992).

Deze studie heeft tot doel om bij te dragen aan de bestaande kennis over deze kwestie door de recidivepatronen van Nederlandse jonge moordenaars te bestuderen. Hiervoor geven we een beknopt overzicht van eerdere onderzoeken op dit gebied, alsmede een korte beschrijving van theoretische benaderingen die dit fenomeen kunnen verklaren. Daarnaast geven we – en dat is volstrekt nieuw – een beschrijving van recidivepatronen van jonge moordenaars in Nederland. Vervolgens trachten we te onderzoeken waarom sommige jonge moordenaars opnieuw vervallen in crimineel gedrag en andere niet. Preciezer geformuleerd bestuderen we de mate waarin risicofactoren waarvan in criminologische theorieën wordt aangenomen dat ze van invloed zijn op recidivepatronen, de recidive van jonge moordenaars beïnvloeden. Onze studie draagt bij aan theorievorming over jeugdcriminaliteit: theorieën over de levensloop en criminele carrières zijn voornamelijk gebaseerd op personen die met justitie in aanraking komen voor relatief milde vergrijpen. Door deze theorieën toe te passen op de daders die worden vervolgd voor de zwaarste vormen van criminaliteit en geweld, namelijk moord en doodslag, worden de validiteit en strekking van deze theorieën zichtbaar.

In het overzicht maken we gebruik van een speciaal voor dit onderzoek geconstrueerde dataset. Daarin zijn alle gevallen van moord en

doodslag in de periode 1992-2007 opgenomen waar jonge daders bij waren betrokken ($N = 137$). Het aantal jonge moordenaars in Nederland is vanaf het midden van de jaren negentig vrij stabiel, met een gemiddelde van acht moord- en doodslagzaken door jongeren per jaar (Nieuwbeerta & Leistra, 2007). De aantallen fluctueren over de jaren van drie tot veertien moord- en doodslagzaken, maar vertonen niet een duidelijke trend op de lange termijn². Deze cijfers duiden erop dat moord en doodslag door jongeren in ons land zeer zeldzaam zijn, net als in andere Westerse landen. Ons overzicht met dataset van jonge moordenaars onderscheidt zich van eerdere studies op ten minste twee punten. Ten eerste wordt, vergeleken met eerdere studies, een grote onderzoeksgroep gebruikt. Ten tweede verschaft dit een groot aantal persoonlijke kenmerken van de jonge moordenaars, gedetailleerde en betrouwbare informatie over deze kenmerken en zeer hoge kwaliteit van recidivedata.

Eerder onderzoek

Hoewel in eerdere studies ruime aandacht is besteed aan de kenmerken van jonge moordenaars (zie bijvoorbeeld Busch, Zagar, Arbit & Bussell, 1990; Heide, 1999), zijn er tot nu toe in slechts negen studies tevens de recidivepatronen van jonge moordenaars in kaart gebracht (zie voor een overzicht tabel 1). Deze studies beschrijven alle de recidiveprevalentie, doorgaans gedefinieerd als ten minste één arrestatie na vrijlating, soms in vergelijking met een andere dadergroep. Bevindingen suggereren dat de recidiveprevalentie van jonge moordenaars doorgaans hoog is. Deze studies hebben echter een aantal tekortkomingen: Zo beperken vier van deze studies zich tot minderjarigen die hun ouders hebben gedood (verder: jonge ouderdoders) en baseren vijf van deze studies hun bevindingen op twee tot vier moord- of doodslagzaken. Bovendien verschillen de studies onderling in de gehanteerde recidivemaat. Waar sommige auteurs een nauwe recidivemaat gebruiken, zoals een veroordeling tot gevangenisstraf (Heide e.a., 2001), baseren anderen zich op een ruimere maat, zoals arrestatie (Duncan & Duncan, 1971). Conclusies uit deze studies dienen daarom met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Wellicht als gevolg van verschillende recidivematen lopen recidivecijfers in deze studies uiteen. Op het eerste gezicht lijken de resultaten te suggereren dat jonge ouderdoders minder recidiveren dan andere jonge moordenaars. Bij nadere bestudering blijkt echter dat studies die hierover rapporteren, gebaseerd zijn op een kleine tot zeer kleine steekproef of daders meetellen die tijdens de follow-upperiode nog gevangen zaten (zie bijvoorbeeld Corder e.a., 1976).

Samengevat kunnen we stellen dat de recidive van jonge moordenaars een onontgonnen onderzoeksterrein is. De bestaande literatuur

Tabel 1 Overzicht van eerdere recidivestudies naar jonge moordenaars

Auteurs	Land	n	Follow-up (gem. jr)	Recidivemaat	Recidive %
Duncan & Duncan (1971)	VS	4	10	Opgepakt voor enig delict na vrijlating	0%
Tanay (1973)	VS	3	10	Veroordeeld voor enig delict na vrijlating	0%
Corder, Ball, Haizlip, Rollins & Beaumont (1976)	VS	10 ouderdoding vs. 20 moord/dood- slag	4,5	Opnieuw gevangen- genomen na vrijlating	10% vs. - (nog niet vrij)
Post (1982)	VS	2	niet gespecifi- ceerd	Veroordeeld voor enig delict na vrijlating	0%
Russell (1984)	VS	2	9,5	Veroordeeld voor enig delict na vrijlating	50%
Heide (1992)	VS	2	2,5	Veroordeling tot gevangenisstraf	50%
Howell (1995)	VS	51 behandeld vs. 77 onbehandeld	1 & 3-jaar intervallen	Veroordeeld voor enig delict na vrijlating	1 jr- interval: 22% vs. 40% 3 jr- interval: 35% vs. 37%
Hagan (1997)	VS	20 jonge moor- denaars vs. 20 andere jeugd- daders	10 (5-15)	Veroordeeld voor enig delict na vrijlating	60% vs. 65%
Heide, Spencer, Thomson & Solomon (2001)	VS	59	15	Terugkeer naar gevangenis of andere veroordeling	60%

voorziet weliswaar in enige kennis over bepaalde kenmerken van recidiverende jonge moordenaars, maar biedt nauwelijks inzicht in recidive en verbanden tussen recidive en risicofactoren.

Theoretische achtergrond

Over de ontwikkeling van crimineel gedrag tijdens de levensloop zijn diverse volkswijsheden voorhanden. 'Eens een dief, altijd een dief' is er zo één. Het verliezen van 'wilde haren' na de jeugdige jaren is een

andere. In de wetenschap blijft ook een dergelijke tweedeling bestaan. Er zijn talloze ontwikkelings- en levenslooptheorieën geformuleerd om (gewelddadig) crimineel gedrag en recidive te verklaren, die kunnen worden ingedeeld in ofwel een statische ofwel een dynamische benadering (Blokland & Nieuwbeerta, 2006; Nagin & Paternoster, 2000). Het onderscheid tussen statische en dynamische risicofactoren is van belang met het oog op de mogelijkheid van succesvolle interventie in de verdere levensloop van de bestudeerde dadergroep.

De statische benadering

In de statische benadering wordt ervan uitgegaan dat het antisociale gedragspatroon van persistente criminelen kan worden verklaard door bepaalde 'statische' antisociale kenmerken, die al sinds hun vroege kindertijd aanwezig zijn. Volgens aanhangers van deze benadering is het zeer waarschijnlijk dat deze mensen crimineel actief blijven gedurende hun levensloop (Nagin & Paternoster, 2000). De aanwezigheid van deze kenmerken, zoals een gebrek aan zelfcontrole of antisociale persoonlijkheidstrekken zullen, reeds op vroege leeftijd, leiden tot het plegen van crimineel gedrag (Blokland & Nieuwbeerta, 2006). De meeste klassieke theorieën behoren tot deze stroming, zij hebben primair tot doel te verklaren waarom sommige mensen wel crimineel gedrag ontwikkelen en anderen niet. Deze theorieën veronderstellen dat de ontwikkeling van criminaliteit op vergelijkbare wijze verloopt voor alle criminelen en kan worden verklaard door een algemeen mechanisme. Vanuit deze benadering is daarom de verwachting: *De aanwezigheid van statische risicofactoren hangt positief samen met recidivepatronen van jonge moordenaars (H1).*

In onderhavige studie onderzoeken we de invloed van vijf statische risicofactoren die enerzijds prominent aanwezig zijn in de theoretische literatuur en waar anderzijds gegevens van beschikbaar zijn in onze dataset. De eerste risicofactor is *een gebrek aan zelfcontrole*, een centraal begrip in Gottfredson en Hirschi's algemene theorie van criminaliteit (1990). In deze theorie worden individuele verschillen in crimineel gedrag toegekend aan verschillen in zelfcontrole. Zelfcontrole, ofwel de capaciteit om de verleiding van onmiddellijke en gemakkelijke behoeftebevrediging te weerstaan, wordt gezien als het resultaat van effectieve socialisatie door de ouders op vroege leeftijd. Eenmaal aangeleerd is zelfcontrole een redelijk stabiele factor. Vanuit dit perspectief kunnen individuen met een aanvankelijk zwakke zelfcontrole, resulterend uit hun vroege antisociale (inter)acties, mogelijkheden missen en verspelen om hun lot te verbeteren (Nagin & Paternoster, 2000). Hieruit volgt dat individuen met een lage zelfcontrole meer risico lopen op crimineel gedrag en ander gedrag dat onmiddellijke voldoening brengt. Mensen met een

gebrek aan zelfcontrole zullen dus meer geneigd zijn tot (persistent) crimineel gedrag, ongeacht enige grote veranderingen in hun leven.

De tweede statische risicofactor betreft *problematische familieachtergrond*, die voortkomt uit de klassieke sociale bindingstheorie van Hirschi (1969). Deze theorie benadrukt de noodzaak om te verklaren waarom de meeste individuen zich onthouden van antisociaal gedrag, terwijl sommigen dit niet doen. Volgens Hirschi is het niet nodig om een motivatie te geven voor delinquentie, 'because we are all animals and thus all naturally capable of committing criminal acts' (1969, p.31). In deze theorie richt Hirschi zich, vanuit Durkheims concept van sociale integratie, op de invloeden van sociale banden op het voorkomen van criminaliteit. Sociale banden voorzien in de begrenzing van een manifestatie van antisociale impulsen; een begrenzing die leidt tot dienstbaarheid en conformiteit aan de algemeen geldende gemeenschapsregels (Haynie, 2001). Vandaar, stelt Hirschi, zouden theorieën over de 'sociale delinquent' moeten worden gezien als een 'romantische mythe': Wanneer jongeren crimineel gedrag vertonen, missen zij hechte banden. Hun antisociale gedrag en onvermogen om sterke wederzijdse banden te onderhouden, weerhoudt hen ervan om zich aan te sluiten bij niet-deviante leeftijdsgroepen. Volgens Hirschi zijn jongeren die emotioneel gebonden zijn aan hun ouders minder geneigd om deel te nemen aan sociaal deviant gedrag. Samengevat zal volgens deze theoretische benadering een problematische familieachtergrond naar alle waarschijnlijkheid leiden tot sociale bindingsproblemen, die op hun beurt crimineel gedrag verklaren.

Ten derde is *psychopathologie* een frequent genoemde risicofactor van jeugdcriminaliteit. Hoewel de aard en omvang van psychiatrische stoornissen onder jonge delinquenten controversieel blijven, ontstaat het merendeel van psychiatrische problematiek al op vroege leeftijd. Jongeren met psychiatrische stoornissen lopen meer kans op het vertonen van probleemgedrag. Aangezien de verwachtingen dat de psychische symptomen na psychiatrische behandeling afnemen doorgaans laag zijn, wordt deze risicofactor daarom in de literatuur doorgaans als statisch beschouwd (Cocozza & Skowrya, 2000).

Ten vierde valt *mannelijk geslacht* onder de sterkste voorspellers van criminaliteit, met name gewelddadig gedrag. De meeste theoretici gebruiken niet uitsluitend biologische verklaringen (zo worden ook vaak verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke socialisatie in beschouwing genomen), maar erkennen wel het belang van biologische en fysiologische factoren, zoals het hogere testosteronniveau van mannen (Denno, 1994).

Tot slot wordt *allochtone herkomst* vaak genoemd als statische risicofactor van criminaliteit. Hierbij wordt vaak verondersteld dat dit te maken

heeft met een maatschappelijke achterstandspositie van allochtone jongeren. Verschillende factoren hangen bijvoorbeeld positief samen met een allochtone herkomst, zoals een lage sociaaleconomische status, waardoor jongeren van allochtone herkomst een groter risico lopen op probleem- en crimineel gedrag (Loeber, Slot & Sergeant, 2001). Ook wordt verondersteld dat cultuurverschillen maken dat jongeren van allochtone herkomst meer geneigd zijn om eerder probleem- en crimineel gedrag te vertonen dan autochtone jongeren (Nijsten, Geense, Pels & Vollebergh, 2002; Vollebergh, 2000; Wittebrood & Keuzenkamp, 2000). Vanuit beide benaderingen kan de verwachting worden afgeleid dat jongeren van allochtone herkomst een groter risico lopen om zich op het criminele pad te begeven dan jongeren van autochtone herkomst.

De dynamische benadering

De dynamische benadering stelt dat crimineel gedrag resulteert uit de wisselwerking tussen huidige omstandigheden en ervaringen later in het leven. Deze benadering geeft ruimte voor een complexer individueel ontwikkelingsproces dan de statische benadering, omdat naast 'gefixeerde' factoren ook contextuele factoren in beschouwing worden genomen. Belangrijke gebeurtenissen in het leven en omstandigheden, grotendeels onafhankelijk van vaste persoonlijke kenmerken, kunnen mogelijk toekomstig antisociaal gedrag beïnvloeden. Deze benadering erkent, maar verkleint dus het belang van stabiele individuele kenmerken. Op basis van deze benadering verwachten we dat *de aanwezigheid van dynamische risicofactoren positief samenhangt met recidivepatronen van jonge moordenaars (H2)³*.

De eerste dynamische risicofactor betreft *relaties met delinquenten*. Een algemeen kritiekpunt op de eerder genoemde sociale bindingstheorie van Hirschi (1969) is dat de invloed van delinquente vrienden op gedragspatronen niet kan worden genegeerd. Deze kritiek is afgeleid van Sutherlands differentiële associatietheorie (1924), waarin wordt gesteld dat mensen in crimineel gedrag vervallen omdat ze met relatief meer criminele dan conventionele normen te maken krijgen, aangeleerd via sociale interactie. Volgens Sutherland (1924) biedt de ratio van associaties met criminele en niet-criminele patronen een verklaring voor delinquent gedrag. Deze ratio is tijdsgevoelig, wat wijst op de mogelijkheid tot het beëindigen van een criminele carrière, mits een individu al dan niet opzettelijk zijn criminele sociale omgeving inruilt voor een niet-criminele sociale omgeving.

De tweede dynamische risicofactor is *criminele geschiedenis*. Volgens zogenaamde 'labeling theoretici' leiden ervaringen met politie en justitie tot de toekenning van labels, regels of sancties aan de dader door

anderen, wat vervolgens toekomstig (deviant) gedrag beïnvloedt (Thomas & Bishop, 1985). Wanneer eerdere deviantie wordt ontdekt, ontvangt de dader een label (zoals 'dief', of 'moordenaar') en vindt (waarschijnlijk) segregatie van de gemeenschap plaats (Nagin & Paternoster, 2000). Ten eerste zal de dader, door het negatieve publieke stigma, moeilijkheden ondervinden in het verkrijgen een baan, een nieuwe relatie en een woning. Ten tweede adopteert het 'gelabelde' individu de normen en gedragspatronen die karakteristiek zijn voor het label, en gedraagt hij zich op een consistente manier, zodat een zogenaamde 'self-fulfilling prophecy' wordt gecreëerd (Nagin & Paternoster, 2000). Het labeling proces verhoogt een criminele geschiedenis en daarmee het recidiverisico na vrijlating.

Ten derde wordt middelengebruik sterk positief geassocieerd met jeugdcriminaliteit en ander probleemgedrag, zoals agressiviteit (Ferguson & Horwood, 1998). Uit longitudinale studies blijkt dat adolescenten meer kans hebben om normovertredend gedrag te vertonen wanneer ze onder invloed zijn van alcohol (Blitstein, Murray, Lytle, Birnbaum & Perry, 2005; Mäkelä & Simpura, 1985). In het algemeen kan worden gesteld dat er een duidelijke associatie is tussen alcohol en delinquent gedrag. Desondanks mogen we niet stellen dat alcoholgebruik een causale factor is voor het plegen van delinquent gedrag (Pernanen, 1991). Er bestaan verschillende modellen die de correlatie tussen middelengebruik en delinquent gedrag kunnen verklaren. Eén daarvan is de 'economic necessity hypothesis' van Goldstein (1985), die stelt dat stevige middelengebruikers gewelddadige, criminele feiten gaan plegen om in hun middelengebruik te kunnen blijven voorzien. Omgekeerd bestaat ook een aantal mogelijke hypothesen die juist stellen dat delinquent gedrag leidt tot middelengebruik. De 'crime out growth hypothesis' van Burr (1987) veronderstelt dat stevig middelengebruik een natuurlijk gevolg is van een criminele, gewelddadige levensstijl. Volgens het zogenaamde reciprocale model kunnen de gevolgen van stevig middelengebruik leiden tot een verhoogde agressie en die verhoogde agressie kan dan op zijn beurt opnieuw leiden tot nog meer middelengebruik. We kunnen dan spreken van een interactief patroon, waarbij crimineel gedrag het middelmisbruik gaat financieren en het daardoor leidt tot nog meer delinquent gedrag.

De vierde en laatste dynamische risicofactor die we beschouwen in deze studie is *wapenbeschikbaarheid of -bezit*. Deze risicofactor verhoogt het risico op crimineel gedrag, met name gewelddadig gedrag (Bjerregaard & Lizotte, 1995; DiCataldo & Everett, 2008).

In deze studie bestuderen we de mate waarin bovengenoemde risicofactoren de recidive van jonge moordenaars beïnvloeden. Hiervoor maken we gebruik van een speciaal voor dit onderzoek geconstrueerde dataset.

Minderjarige daders in de Databank Moord en Doodslag

In de periode 1992-2007 zijn in Nederland 3440 zaken van moord en doodslag geregistreerd, waarbij in totaal 4345 daders betrokken waren en 3627 dodelijke slachtoffers vielen (Nieuwbeerta & Leistra 2007). Gegevens over deze zaken zijn bijeengebracht in de *Databank Moord en Doodslag* (Nieuwbeerta, 2007a).

221

Voor dit artikel zijn uit deze databank gegevens geselecteerd van alle daders die minderjarig (leeftijd 12-17) waren ten tijde van het uitgangsdeldict (de moord of doodslag), gepleegd tussen 1992 en 2007 in Nederland. De gemiddelde leeftijd op dat moment was 16 jaar, en ongeveer twee derde van de jongeren was 17 jaar oud. In meer dan de helft van de zaken waren meerdere daders betrokken, variërend van twee tot vier daders.

Ongeveer 60 procent van de geselecteerde populatie jonge moordenaars (N = 137) is vervolgd voor moord (Art. 289 en 291 WvStr.) en 40 procent voor doodslag (Art. 287, 288 en 290 WvStr.). Niet iedereen is daadwerkelijk veroordeeld voor deze misdrijven: uiteindelijk werd 46 procent van de populatie veroordeeld voor moord, 38 procent voor doodslag en 16 procent voor andere misdrijven of overtredingen (zoals dood na zwaar lichamelijk geweld, openlijk geweld en diefstal). Omdat het merendeels procedurele redenen zijn waardoor deze jongeren niet werden veroordeeld voor het moord of doodslagdelict, nemen wij ook hen mee in de analyses.

In ongeveer een derde van de zaken was het slachtoffer een vreemde voor de dader, in een derde van de zaken was het slachtoffer een kennis of vriend en in een derde van de zaken was het slachtoffer een familielid of een (ex)partner. De jongeren hadden verschillende motieven voor hun daad. Zo was in een derde van de zaken het motief niet-crimineel: deze zaken vonden vooral plaats in het uitgaanscircuit. In ongeveer een kwart van de zaken betrof het motief roof. Een ander kwart van de zaken betrof een familieconflict, zoals het doden van een familielid als reactie op (herhaaldelijke) mishandeling. Acht procent van de zaken betrof moord of doodslag waar verkrachting of aanranding aan vooraf was gegaan. In 7 procent van de zaken werd het motief als crimineel aangemerkt, zoals liquidatie. De meest voorkomende geweldsvorm waardoor het slachtoffer om het leven kwam was snijden of steken: de helft van de daders doodde zijn slachtoffer met een mes. Voorts gebruikte een zesde een schietwapen, één op de zeven wurgde of verstikte zijn slachtoffer en één op tien gebruikte ander lichamelijk geweld.

Persoonsdossiers

222

Teneinde gedetailleerde informatie over individuele kenmerken en risicofactoren van jonge moordenaars te verkrijgen zijn – speciaal voor deze studie – persoonsdossiers van alle jongeren opgevraagd bij de verschillende arrondissementen. Persoonsdossiers dienen als leidraad in de berechting van de jongere en bevatten doorgaans een advies aan de jeugdrechter. Deze dossiers voorzien in informatie over de achtergrondkenmerken van de jongere en bevatten meestal ook Pro Justitia Rapporten (inclusief psychologische en psychiatrische studies, behandelplannen, verlengingsadviezen en behandelbeoordelingen).

De persoonsdossiers vormden de basis voor de meting van de onderscheiden risicofactoren, met uitzondering van de criminele geschiedenis. De aanwezigheid van een risicofactor moest letterlijk vermeld staan in het dossier, voor een positieve score op deze risicofactor. De risicofactoren werden ‘blind’ gecodeerd: De codering vond plaats voordat gegevens over recidive kenbaar werden. Deze codering vond plaats door verschillende onderzoekers op basis van een standaard vragenlijst: het Analytische Risicofactoren Inventarisatie Instrument (ARII) (Nieuwbeerta, 2007b).

Strafbladen

Deze studie maakt gebruik van gedetailleerde en multidisciplinaire data: naast de persoonsdossiers zijn strafbladen van alle daders verzameld via het Centrale Justitiële Documentatiecentrum van het ministerie van Justitie (CJD). Deze strafbladen bevatten de pleegdatum en het aantal eerdere delicten en recidivedelicten, het type delicten, de strafduur en de rechtssprekende autoriteit. Uit deze informatie konden we onze maten voor criminele geschiedenis afleiden en de follow-upperiode berekenen. De follow-upperiode voor de meting van recidive begint op het moment dat de jongere aan zijn of haar straf voor het uitgangsdelict heeft voldaan en eindigt op 31 december 2008. In de meeste gevallen was geen feitelijke datum van vrijlating bekend. Deze hebben we berekend door de duur van de gevangenisstraf in te laten gaan op de datum waarop de moordenaar is ingeschreven bij het Openbaar Ministerie (vrijwel altijd de datum waarop de dader is gearresteerd door de politie), waarbij eventuele verlenging van de straf in verband met eerdere strafzaken en eventuele verkorting in verband met vervroegde invrijheidsstelling is meegenomen.

Selectie van zaken

De volledige populatie van jongeren betrokken bij moord en doodslag tussen 1992 en 2007 bestaat uit alle jongeren die door het Openbaar

Ministerie zijn vervolgd voor betrokkenheid bij deze zaken. Deze omvat vanzelfsprekend niet de daders die niet zijn vervolgd. In de analyses baseren we ons op individuen uit de volledige populatie voor wie alle informatie (dat wil zeggen: informatie uit zowel persoonsdossier als strafblad) aanwezig was. Een aantal individuen is uit de analyses gelaten doordat een persoonsdossier of strafblad ontbrak. Dit gebrek was toe te wijzen aan de stand van zaken bij het Hoger Gerechtshof, die de betreffende casus nog in gebruik had, of aan het ontbreken van de casus in de justitiële database. Zodoende zijn zes jongeren uit de studiepopulatie van 143 jongeren verwijderd, wat deze op een totaal van 137 jongeren bracht. Omdat de uitsluiting van jongeren in de meeste gevallen werd veroorzaakt doordat de zaak van recente datum was en we geen indicatie hebben dat de recentste gevallen verschillen van eerdere zaken, kunnen we onze onderzoeksgroep beschouwen als dekkend en representatief voor de gehele daderpopulatie tussen 1992 en 2007. In totaal waren de 137 jongeren betrokken bij 108 zaken met een dodelijk gevolg, waarbij in totaal 116 slachtoffers om het leven zijn gebracht.

Bij het verzamelen van de data is de vertrouwelijkheid van de persoonsgegevens gewaarborgd; de gegevens zijn direct na opname in het databestand geanonimiseerd.

Meetmethoden

Recidive

Omdat we de volledige daderpopulatie met een moord- of doodslagdelict tussen 1992 en 2007 in beschouwing nemen, bestaat veel variatie in de follow-upperiode per jongere. De follow-upperiodes gaan in vanaf het moment van invrijheidstelling (waarbij rekening is gehouden met een standaard strafvermindering). De periodes hebben een minimum van een jaar, een maximum van zestien jaar en een gemiddelde van acht en een half jaar. De uitkomstmaat van deze studie (recidive) is geoperationaliseerd in vier afhankelijke variabelen.

De eerste afhankelijke variabele is *recidiveprevalentie*, ofwel het vóórkomen van recidive; gaat een jonge moordenaar wel of niet opnieuw de fout in? Dit is een dummyvariabele en is gemeten als ten minste één veroordeling voor een delict na vrijlating van het uitgangsdelict. Wanneer iemand wel is vervolgd, maar niet was veroordeeld voor een bepaald delict, bijvoorbeeld in geval van ontslag van rechtsvervolgning of technisch sepot, werd dit delict niet aangemerkt als een recidivedelict. In het geval een zaak nog niet gesloten was tijdens het verkrijgen van de strafbladen, werd een delict gekwalificeerd volgens de kwalificatie van het Openbaar Ministerie. Dat betekent dat we de kwalificatie hanteren van

de laatste instantie die een uitspraak over het betreffende delict heeft gedaan.

De tweede afhankelijke variabele is *snelheid van recidive*, die een indicatie geeft van de tijd tussen vrijlating en het eerste recidivedelict. Bij het berekenen van de recidivesnelheid van elke dader is opnieuw de betreffende follow-upperiode gebruikt. Dit onderscheid met recidiveprevalentie is van belang om na te gaan wat de meest riskante periode is na invrijheidstelling.

Daarnaast staan *recidivevolume* en *type recidive* centraal. Met *recidivevolume* wordt bedoeld het aantal recidivedelicten per jongere, per follow-upjaar. Er wordt dus gecorrigeerd voor de duur van de specifieke follow-upperiode van de jongere; een jongere die langer is 'blootgesteld', kan uiteraard meer recidivedelicten opbouwen na zijn vrijlating. Er moet worden opgemerkt dat in sommige zaken één criminele daad kan leiden tot de registratie van meerdere delicten. Deze 'meerdadse samenloop' kan leiden tot een lichte overschatting van het aantal recidivedelicten. Met *type recidive* bedoelen we de ernst van het recidivedelict. Dit is een categorische variabele met negen categorieën: (1) moord- of doodslagdelict, (2) geweldsdelict (exclusief moord- of doodslagdelict), (3) vermogensdelict, (4) vernieling- of openbareordedelict, (5) drugsdelict, (6) wapendelict, (7) verkeersdelict, (8) overig delict, of (9) geen recidive. Als iemand niet werd veroordeeld, in geval van ontslag van rechtsvervolgning of sepot, zijn deze zaken gekwalificeerd als het ontbreken van recidive.

Risicofactoren

Een belangrijk doel van deze studie is de mate te bestuderen waarin variaties in prevalentie en snelheid van recidive van jonge moordenaars zijn gerelateerd aan verschillen in hun statische en dynamische risicofactoren. In tabel 2 is een aantal gegevens van beide typen risicofactoren opgenomen. Bivariate analyses laten zien dat veel van deze risicofactoren significant positief correleren met beide recidivepatronen (zie Appendix).

Gebaseerd op bovengenoemde theorieën wordt de invloed van volgende statische risicofactoren op recidive onderzocht, te weten *manlijk geslacht*, *allochtone herkomst*, *gebrek aan zelfcontrole*, *psychopathologie* en tot slot *problematische familieachtergrond*. *Herkomst* werd als *allochtone herkomst* beschouwd wanneer de dader, of ten minste een van de ouders, in het buitenland is geboren (CBS, 2008). Iets meer dan de helft van de jonge moordenaars was van allochtone herkomst. Dit percentage van allochtone daders is relatief laag vergeleken met de volledige populatie jonge daders in Nederland. Zo was in 2002 70 procent van alle Nederlandse jonge daders tussen 12 en 17 jaar van allochtone herkomst (Blom, Oudhof & Bijl, 2005). *Gebrek aan zelfcontrole* werd gecodeerd op

Tabel 2 Beschrijvende statistieken van jonge moordenaars in Nederland (N = 137), 1992-2007

	%	Gem.	S.D.
<i>Statische risicofactoren</i>			
Mannelijk geslacht	85%	n.v.t.	n.v.t.
Allochtone afkomst	51%	n.v.t.	n.v.t.
Psychopathologie	88%	0,88	1,029
Gebrek aan zelfcontrole	44%	n.v.t.	n.v.t.
Problematische familieachtergrond	59%	1,34	1,61
<i>Dynamische risicofactoren</i>			
Relaties met delinquenten	49%	0,72	0,82
Middelengebruik	65%	1,23	1,15
Wapenbezit	33%	0,36	0,55
Criminele geschiedenis	47%		
Eerder aantal delicten		2,78	5,08
Leeftijd eerste delict		15,25	1,49
Leeftijd moord-/doodslagdelict		16,03	1,19

225

basis van informatie in de Pro Justitia Rapportages van de betreffende jongere (deze omvatten rapportages van klinische observaties alsook psychologisch en psychiatrisch onderzoek). Bij 44 procent van de jonge moordenaars stond een gebrek aan zelfcontrole vermeld in een van de genoemde rapportages. *Psychopathologie* werd geoperationaliseerd door negen dummyvariabelen: ADHD-syndroom, psychoticisme, depressiviteit, oppositionele gedragsstoornis, compulsieve gedragsstoornis, leerstoornis, sociale bindingsstoornis, dissociatieve stoornis of antisociale stoornis. Van de totale daderpopulatie had meer dan de helft ten minste één psychiatrische stoornis, en ongeveer een vijfde had ten minste twee stoornissen. De continue variabele psychopathologie is de som van deze dummy's, en loopt van 0 tot 9 (zo scoort een jongere met vier stoornissen een '4' op deze variabele). Een *problematische familieachtergrond* bestaat uit zeven dummyvariabelen, te weten: lichamelijke mishandeling door ouder(s), seksuele mishandeling door ouder(s), afwijzende ouder(s), negerende ouder(s), verstoorde affectregulatie tussen ouder(s) en kind, drugs- of alcoholverslaving van ouder(s) en delinquentie door naast familielid (ouder(s), broer of zus). De scores op deze dummyvariabelen zijn opgeteld, resulterend in de continue variabele problematische familieachtergrond, lopend van 0 tot 7. Van alle jongeren kwam bijna 60 procent uit een problematische familie. Zo was één op de vijf jongeren thuis lichamelijk mishandeld, en had één op de vijf jongeren een delinquent familielid. Een derde van de jongeren kwam uit een gezin met twee of meer van deze problemen.

De dynamische risicofactoren bevatten *relaties met delinquenten*, *criminele geschiedenis*, *middelengebruik* en *wapenbezit*. *Relaties met delinquenten* is

geoperationaliseerd als geen delinquente vrienden (0), delinquente of veroordeelde vrienden (1) en zowel delinquente als veroordeelde vrienden (2). Bijna de helft van de populatie had delinquente of veroordeelde vrienden. Bijna een kwart van de jongeren had relaties met zowel delinquente als veroordeelde vrienden. *Criminele geschiedenis* werd gecodeerd op basis van strafbladen en omvat het aantal eerdere delicten, leeftijd ten tijde van het eerste delict, en leeftijd ten tijde van het uitgangsdelict. Ongeveer de helft van de studiebevolking had een criminele voorgeschiedenis. Ongeveer 40 procent was veroordeeld tot twee of meer delicten in het verleden. Deze jongeren bouwden samen een totaal volume van 381 delicten op in hun criminele voorgeschiedenis, waarvan de helft vermogensdelicten en bijna een kwart geweldsdelicten. Gemiddeld pleegden ze zes delicten voor het uitgangsdelict, met een mediaan van vier delicten. De dader met de uitgebreidste criminele geschiedenis pleegde 28 delicten voor het uitgangsdelict. De jongeren waren gemiddeld 15 jaar oud toen ze hun eerste delict pleegden. Ten tijde van het plegen van het moord- of doodslagdelict waren zij gemiddeld 16 jaar oud. *Middelengebruik* werd gecodeerd als de som van vier dummyvariabelen: gebruik van harddrugs, softdrugs, partydrugs of alcohol. Informatie over middelengebruik is afkomstig uit persoonsdossiers; er werd positief gecodeerd op middelengebruik indien de psycholoog of psychiater dit gebruik expliciet in het dossier had vermeld. Twee derde van de jongeren gebruikte middelen. In totaal gebruikte 47 procent drugs en 54 alcohol. Bijna de helft van de jongeren gebruikte zowel alcohol als drugs. Tot slot de dynamische risicofactor *wapenbezit*, die uit drie categorieën bestaat: geen wapen (0), in bezit van een mes of schietwapen (1) of in bezit van zowel een mes als schietwapen (2). Ongeveer een derde van de jongeren was in het bezit van een steek- of schietwapen.

Analyse

Om de verbanden tussen de risicofactoren en recidivepatronen te verkennen zijn bivariate analyses (odds-ratio's) gebruikt. Om een beschrijving van de prevalentie, volume en type van recidive te geven zijn beschrijvende analysetechnieken toegepast. Daarnaast is een zogenaamde gebeurtenissenanalyse gebruikt om de recidivesnelheid van het eerste recidivedelict te onderzoeken. In deze methode houden we er rekening mee dat de follow-upperiode verschilt per jongere, afhankelijk van de tijd van vrijlating. Op elk tijdstipmoment binnen deze periode is zowel het aantal personen dat risico loopt op recidive, als het aantal personen dat daadwerkelijk heeft gerecidiveerd berekend. Recidive is berekend in conditionele zin, dat wil zeggen voor alleen dat aantal jongeren waarvoor de follow-upperiode nog steeds loopt (Bijleveld, 2005). De gebeur-

tenissenanalyse is op die manier ongevoelig voor verschillen in follow-upperiodes tussen jongeren: zowel jongeren wier follow-upperiode al is beëindigd op een bepaald meetmoment, als jongeren die al hebben gerecidiveerd, zijn uit de analyse gehaald, omdat geen van beiden dan nog risico lopen. Het gaat bij de berekening van recidivesnelheid slechts om het eerste recidivedelict: latere delicten zijn niet in deze methode meegenomen.

Om te onderzoeken in hoeverre variaties in de prevalentie en snelheid van recidive kunnen worden verklaard door individuele verschillen in risicofactoren gebruikten we twee analyses. Ten eerste gebruikten we logistische regressieanalyse om de effecten te schatten van alle risicofactoren op de recidiveprevalentie. Ten tweede maakten we gebruik van gebeurtenissenanalyse.

Resultaten

Prevalentie, volume, snelheid en type recidive

Tot het eind van de totale follow-upperiode (december 2008) recidiveerde 59 procent van de jonge moordenaars. Zij pleegden in totaal 616 recidivedelicten. Gemiddeld waren dit acht recidivedelicten, met een maximum van 42 recidivedelicten per persoon. 75 procent van de recidivisten werd veroordeeld voor twee of meer recidivedelicten. Tabel 3 geeft het type recidive weer. Ruim één op de vijf recidivedelicten is een vermogensdelict. Eén op de vijf recidivedelicten is een geweldsdelict. Drie procent van de recidivedelicten was opnieuw een (poging tot) moord of doodslag (specifieke recidive). In slechts twee zaken betrof dit een voltooide moord of doodslag; de andere zestien zaken betroffen pogingen.

Zoals eerder beschreven verschilt de follow-upperiode per jongere. Hoe langer de follow-upperiode, hoe kleiner het aantal jongeren dat kon worden geobserveerd. In tabel 4 staan de recidivecijfers daarom weergegeven voor de diverse follow-upperiodes.

Het patroon is duidelijk: een groot aantal jonge moordenaars recidiveert en als de follow-upperiode stijgt, recidiveren meer jongeren – van 31 procent na één jaar tot 71 procent na tien jaar.

Erkenning van de verschillen in lengte van follow-upperiodes is van belang wanneer we de snelheid van recidive bekijken. Daarom zijn ook de zogenaamde ‘overlevingskansen’ berekend: het percentage jongeren dat (nog) geen recidivedelict pleegde op een bepaald moment na vrijlating, voor de totale duur van de follow-upperiode in plaats van op één tijdsmoment. De resulterende overlevingscurve geeft de tijd weer voordat een bepaald percentage jongeren heeft gerecidiveerd, daarbij rekening houdend met de verschillende follow-upperiodes (zie figuur 1).

Tabel 3 Recidivetypes van jonge moordenaars in Nederland (N = 137), 1992-2007

Recidivedelicten	N	%
Recidivisten	81	59%
Recidivedelicten	616	
Vermogen	136	22%
Gewelddadig	123	20%
Moord/doodslag (specifieke recidive)	18	3%
Openbare orde en veiligheid	74	12%
Drugs	55	9%
Verkeer	31	5%
Wapenbezit	25	4%
Overig	154	25%

Tabel 4 Recidivecijfers over follow-up periodes van jonge moordenaars in Nederland (N = 137), 1992-2007

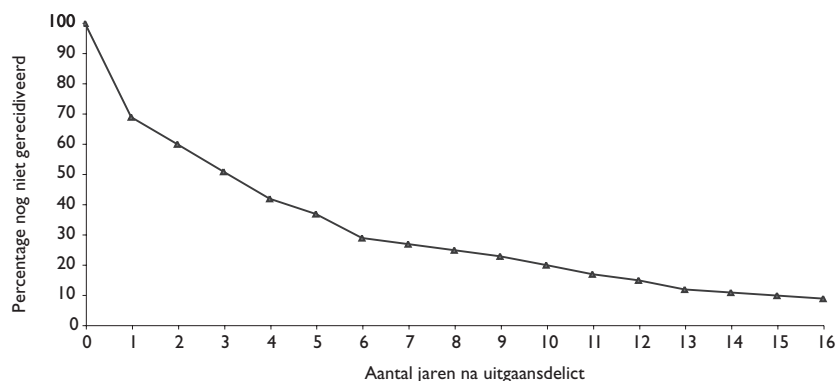
Follow-up-periode	1 jaar	2 jaar	3 jaar	5 jaar	10 jaar
n jonge moordenaars binnen follow-upperiode	130	119	115	103	63
n recidivisten	40	45	53	59	45
% recidivisten	30,8%	37,8%	46,1%	57,3%	71,4%

De curve begint op 100 procent, wat betekent dat alle jongeren aan het begin van de follow-upperiode nog niet hebben gerecidiveerd, oftewel: nog niemand heeft een recidivedelict begaan. Kijken we verder in de tijd, dan daalt de curve, oftewel het percentage jongeren dat nog niet heeft gerecidiveerd. Na drie jaar heeft ruim 50 procent van de jongeren nog niet gerecidiveerd en na zes jaar 30 procent van de jongeren nog niet. Aan het eind van de follow-upperiode, na 16 jaar, heeft 9 procent van de jongeren niet gerecidiveerd. Omdat we niet iedereen voor de volledige follow-upperiode konden volgen, nemen we aan dat degenen die we observeren voor een korte periode op een zelfde manier recidiveren als degenen die we voor langere tijd konden observeren. De curve laat ook zien dat de recidivesnelheid het hoogst is één jaar na vrijlating. Daarna, tussen één jaar en zes jaar na vrijlating, is de snelheid vrij stabiel tot na zes jaar na vrijlating, wanneer de recidivesnelheid verder afneemt. Uit de figuur blijkt enerzijds dat na drie jaar en vier maanden de helft van de groep heeft gerecidiveerd en anderzijds dat er substantiële variatie bestaan tussen de jonge moordenaars in zowel de prevalentie als snelheid van recidive.

Effecten van risicofactoren op recidive

Deze studie heeft tevens tot doel om de variatie in recidivepatronen te verklaren. Hiervoor kijken we naar de individuele effecten van de statische en dynamische risicofactoren.

Figuur 1 Overlevingscurve van recidive van jonge moordenaars in Nederland (N = 137), 1992-2007

Statische risicofactoren

We verwachtten dat de aanwezigheid van statische risicofactoren een positieve invloed heeft op zowel de prevalentie als de snelheid van recidive van jongere moordenaars: mannelijk geslacht, allochtone herkomst, psychopathologie, gebrek aan zelfcontrole en problematische familieachtergrond. Van de statische risicofactoren is *mannelijk geslacht* de prominentste voorspeller van recidiveprevalentie (zie tabel 5). Na twee, drie, en vijf jaar follow-up zijn de kansen op recidive voor mannen veel hoger dan voor vrouwen. Vijf jaar na vrijlating bijvoorbeeld hebben mannen een bijna negen maal zo grote geschatte kansverhouding om te recidiveren als vrouwen. Ook heeft mannelijk geslacht een significante invloed op recidivesnelheid. Dit wordt bevestigd door de resultaten van de multiple gebeurtenissenanalyse (zie tabel 6). Hieruit blijkt dat de recidive voor mannen elk jaar ongeveer 3,5 keer hoger is dan voor vrouwen. Het moge duidelijk zijn dat wanneer mannen elk jaar meer recidiveren dan vrouwen, zij gemiddeld ook sneller zullen recidiveren dan vrouwen.

De resultaten laten tevens zien dat *gebrek aan zelfcontrole* positief samenhangt met de recidiveprevalentie, al is dit effect alleen gevonden na een follow-upperiode van een jaar. De kansverhouding op recidive binnen een jaar is 2,3 maal groter voor jongeren met een gebrek aan zelfcontrole dan voor jongeren met normale zelfcontrole (zie tabel 5). Er is geen significante invloed van zelfcontrole op recidivesnelheid.

Dynamische risicofactoren

We verwachtten dat, naast de effecten van statische risicofactoren, ook dynamische risicofactoren een positieve invloed hebben op de prevalentie en snelheid van recidive van jonge moordenaars: relaties met delinquenten, middelengebruik, wapenbezit en aantal eerdere delicten. We verwachtten dat leeftijd ten tijde van het eerste delict en leeftijd ten

Tabel 5 Effecten op recidiveprevalentie van jonge moordenaars (N = 137) in Nederland, 1992-2007

Recidiveprevalentie	H	Reikwijdte	T/m jaar 1 (n = 129)		T/m jaar 2 (n = 119)		T/m jaar 3 (n = 111)		T/m jaar 5 (n = 90)		T/m jaar 10 (n = 52)	
			Exp(B)	Exp (S.E.)	Exp(B)	Exp (S.E.)	Exp(B)	Exp (S.E.)	Exp (B)	Exp (S.E.)	Exp(B)	Exp (S.E.)
Constance			0,473	19,727	5,711	22,021	1,961	22,087	0,818	27,358	17,992	150,506
Statische risicofactoren												
Mannelijk geslacht	+	(0-1)	2,340	2,028	3,982*	2,059	6,155*	2,040	8,842**	2,186	3,975	1,195
Allochtone afkomst	+	(0-1)	1,708	1,537	1,762	1,573	1,560	1,564	0,960	1,636	1,220	2,219
Psychopathologie	+	(0-4)	0,952	1,241	0,849	1,256	0,936	1,247	0,844	1,264	0,708	1,374
Gebrek aan zelfcontrole	+	(0-1)	2,258*	1,608	2,211	1,689	1,487	1,660	0,588	1,738	0,271	1,225
Problematische familie	+	(0-6)	1,048	1,143	1,048	1,148	1,056	1,146	1,125	1,175	1,030	2,489
Dynamische risicofactoren												
Relaties delinquenten	+	(0-2)	1,429	1,315	1,653*	1,342	1,737*	1,340	1,714*	1,373	4,804**	1,013
Middelengebruik	+	(0-4)	0,645*	1,252	0,533**	1,283	0,621**	1,259	0,850	1,261	1,602	1,271
Wapenbezit	+	(0-2)	1,583	1,490	1,136	1,540	1,186	1,536	1,411	1,608	0,794	2,052
Criminele geschiedenis												
Eerder aantal delicten	+	(0-28)	1,009	1,055	1,046	1,062	1,036	1,066	1,123	1,092	1,967*	1,060
Leetijd eerste delict	-	(12-17)	0,760	1,236	0,678	1,270	0,702	1,280	0,790	1,344	0,021**	1,021
Leetijd moord- / doodslagdelict	-	(12-17)	1,185	1,278	0,129	1,310	1,176	1,176	1,126	1,405	0,133**	1,020

* = $p < 0,1$; ** = $p < 0,05$ (éénzijdige toetsing).
(Exp(B) = odds-ratio's).

Tabel 6 Effecten op recidivesnelheid van jonge moordenaars in Nederland (N = 137), 1992-2007

Recidivesnelheid	H	Reikwijdte	Exp(B)	Exp(S.E.)
<i>Statische risicofactoren</i>				
Mannelijk geslacht	+	(0-1)	3,523**	1,616
Allochtone afkomst	+	(0-1)	1,071	1,274
Psychopathologie	+	(0-4)	0,985	1,125
Gebrek aan zelfcontrole	+	(0-1)	0,986	1,313
Problematische familie	+	(0-6)	1,006	1,080
<i>Dynamische risicofactoren</i>				
Relaties delinquenten	+	(0-2)	1,290*	1,166
Middelengebruik	+	(0-4)	0,919	1,122
Wapenbezit	+	(0-2)	1,209	1,224
<i>Criminele geschiedenis</i>				
Eerder aantal delicten	+	(0-28)	1,027	1,028
Leeftijd eerste delict	-	(12-17)	0,915	1,135
Leeftijd moord/ doodslagdelict	-	(12-17)	1,027	1,154

* = $p < 0,1$; ** = $p < 0,05$ (éénzijdige toetsing).

(Exp(B) = odds-ratio's).

tijde van het uitgangsdelict hier een negatieve invloed op uitoefenen. De resultaten laten zien dat het onderhouden van *delinquente relaties* de kans op recidive verhoogt. Met name op de lange termijn is een significante invloed van delinquente relaties zichtbaar: zo verhoogt het hebben van delinquente relaties na tien jaar follow-up de kansverhouding op recidive met een factor 4,8 (zie tabel 5). Naast recidiveprevalentie wordt ook recidivesnelheid hierdoor beïnvloed: jongeren die delinquente vrienden hebben, hebben elk jaar 1,3 keer grotere kansverhouding op recidive dan wanneer ze deze vrienden niet zouden hebben (zie tabel 5). De resultaten laten tevens een significant positief effect zien van het *aantal eerdere delicten* op de recidiveprevalentie op de lange termijn. Per eerder gepleegd delict wordt de kansverhouding op recidive na tien jaar follow-up bijna twee keer zo groot (zie tabel 5). Daarnaast zijn de effecten van de twee leeftijdsvariabelen op recidiveprevalentie negatief. Wanneer bijvoorbeeld de leeftijd tijdens het uitgangsdelict met een jaar stijgt, wordt de kansverhouding op recidive binnen tien jaar met factor 0,9 verlaagd. Geen van de risicofactoren gerelateerd aan de criminele geschiedenis heeft een effect op recidivesnelheid. *Middelengebruik* een negatief effect op recidiveprevalentie, na een follow-upperiode van één tot drie jaar. Hoe meer drugs- of alcoholgebruik, hoe lager de kans op recidive. Na twee jaar follow-up verlaagt middelengebruik de kansverhouding op recidive echter met 50 procent (zie tabel 5).

Conclusie

232

In deze studie hebben we de recidivepatronen bestudeerd van de volledige populatie van 137 jonge moordenaars die tussen 1992 en 2007 waren betrokken bij moord of doodslag in Nederland. Op ten minste drie manieren draagt deze studie bij aan de huidige literatuur. Er is een overzicht gegeven van eerdere studies op dit gebied. Nooit tevoren is het recidivegedrag van een groep jonge moordenaars van dergelijke omvang onderzocht –in Nederland gebeurde dit zelfs voor de eerste maal. Verder draagt deze studie bij aan een grondiger begrip van het recidivegedrag, doordat we gebruik konden maken van rijke informatie van achtergrondkenmerken. Daarbij is, in tegenstelling tot eerdere studies, zowel gebruikgemaakt van beschrijvende als verklarende analyses.

De resultaten laten zien dat van alle jonge moordenaars 59 procent ten minste één keer recidiveerde gedurende de tijd dat we ze observeerden (maximaal 16 jaar). Drie van de vier van deze recidiverende jongeren pleegden ten minste twee recidivedelicten. Deze delicten varieerden van lichte verkeersdelicten tot opnieuw een levensdelict. Van alle recidivedelicten komen vermogensdelicten het meest voor, maar ook geweldsdelicten werden veel gepleegd. Na een jaar had ongeveer 30 procent van de populatie ten minste één keer gerecidiveerd. Na dat jaar nam de recidivesnelheid snel af, wat aangeeft dat vooral het eerste jaar na vrijlating het beslissendst is voor veel van de jongeren. Na een follow-upperiode van 3,3 jaar heeft de helft van de groep gerecidiveerd. De recidiveprevalentie van deze populatie is vergelijkbaar met resultaten van eerder onderzoek naar recidive van jonge moordenaars in de Verenigde Staten (Hagan, 1997; Heide e.a., 2001; Howell, 1995).

In het verklaren van de prevalentie en de snelheid van recidive was de verwachting dat enerzijds statische en anderzijds dynamische risicofactoren van belang zouden zijn. Uit de resultaten blijkt dat het statische of dynamische perspectief alleen niet voldoende is om de variatie te kunnen verklaren. Risicofactoren uit beide perspectieven dienen te worden gecombineerd om tot een volledig begrip te komen. Zo blijkt de prominentste statische risicofactor mannelijk geslacht te zijn. Mannen recidiveren vaker en sneller dan vrouwen. Dit is overeenkomstig de bevindingen van eerder onderzoek naar recidive van jeugdige daders, die voor hun delict in een justitiële jeugdinrichting in Nederland hadden gezeten (Boendermaker, 1998; Van der Heiden-Attema & Wartna, 2000; Wartna, el Harbachi & Van der Laan, 2005; Van der Geest & Bijleveld, 2007). Verder recidiveren jonge moordenaars met een gebrek aan zelfcontrole meer dan jongeren met een normale zelfcontrole. Dit was niet een veel voorkomende risicofactor in de genoemde studies naar Nederlandse jeugddaders, maar wel in een meta-analyse van studies tussen 1983 en 2000 recidive van jongeren in de Verenigde Staten (Cottle, Lee

& Heilbrun, 2001). Jongeren van allochtone herkomst, die lijden aan een vorm van psychopathologie, of met een problematische familieachtergrond recidiveren niet meer of sneller dan jongeren zonder deze risicofactoren. Wanneer we kijken naar de dynamische risicofactoren, springt het effect van relaties met delinquenten het meest in het oog. Jongeren die delinquente relaties hebben, recidiveren meer en sneller, vergeleken met jongeren zonder deze relaties. Middelengebruik maakt ook uit voor recidiveprevalentie, maar niet in richting zoals verwacht: middelengebruikers recidiveren minder dan niet-middelengebruikers. Deze resultaten worden in andere studies naar jeugdige delinquenten niet gevonden (Cottle, Lee & Heilbrun, 2001). Deze uitkomst kan mogelijk worden verklaard door maatregelen die deze jongeren worden opgelegd, bijvoorbeeld het volgen van een behandeling tijdens hun detentie. Wellicht ervaren deze jongeren door extra zorg motivatie om impulsen in andere aspecten van hun leven te controleren, waarbij ze minder risico lopen om te recidiveren dan jongeren die geen dergelijke maatregel opgelegd krijgen. Voorts lieten de resultaten zien dat de criminele geschiedenis een significante invloed had op recidiveprevalentie. Hoe hoger het aantal eerdere delicten, hoe jonger een dader was tijdens het plegen van het eerste delict, en hoe jonger ten tijde van de moord of doodslag, hoe hoger het risico op recidive. Eerdere studies hadden vergelijkbare bevindingen: jongeren die al op jonge leeftijd in criminaliteit vervallen, lopen het grootste risico om hier opnieuw in te vervallen en om in de toekomst ernstige criminelen te worden (Cottle, Lee & Heilbrun, 2001; Wartna & Tollenaar, 2006). Zorgwekkend is dat over de afgelopen twintig jaar de gemiddelde leeftijd waarop eerste delicten worden gepleegd afneemt, en de kans op recidive daarmee aanzienlijker wordt (Van der Laan, 2005; Loeber e.a., 2001).

Deze studie onderstreept het belang om de validiteit en strekking van theorieën over levensloop en criminele carrières te toetsen op daders van de zwaarste vergrijpen. Onze studie wijst op de relevantie van zowel statische als dynamische criminaliteitstheorieën. De statische theorie die relevant lijkt voor deze specifieke dadergroep is de eerder besproken algemene theorie van criminaliteit (Gottfredson & Hirschi, 1990). Gebrek aan zelfcontrole is een belangrijke determinant gebleken voor later crimineel gedrag van jonge moordenaars. Bovendien lijkt de dynamische differentiële associatietheorie (Sutherland, 1924) van toepassing op de onderzochte populatie. Jonge moordenaars die delinquente vrienden hebben, lopen niet alleen meer risico op het plegen van een recidivedelict, maar plegen het recidivedelict tevens sneller vergeleken met hen die minder of geen delinquente vrienden hebben. Hiernaast bleek ook dat alle dynamische risicofactoren betreffende de criminele geschiedenis van invloed zijn. Dit komt overeen met de labelingtheorie, waarin

wordt gesteld dat het publieke stigma van een dader moeilijkheden veroorzaakt in het opbouwen van een normaal bestaan na vrijlating.

De beschikbaarheid van gedetailleerde informatie over deze jongeren maakt deze studie uniek. Toch heeft deze studie een klein aantal tekortkomingen. De eerste betreft het gebruik van persoonsdossiers, die voor andere doeleinden zijn opgesteld dan voor onderzoek. Hierdoor kan relevante informatie ontbreken. Om deze reden, en omdat we op een strikte manier hebben gecodeerd (namelijk alleen wanneer de aanwezigheid van een risicofactor expliciet stond vermeld), is het waarschijnlijk dat er een onder-rapportage was van bepaalde risicofactoren, zoals middelengebruik of wapenbezit. Ten tweede hebben we geen longitudinale informatie over de eenmaal gecodeerde dynamische risicofactoren, ondanks de aanname dat deze in de loop van de tijd kunnen veranderen. Het persoonsdossier was de meest optimale informatiebron voorhanden, zodat we informatie hadden over de aanwezigheid van risicofactoren direct na de moord of doodslag, wat betekent dat we deze factoren slechts één keer konden meten. Ten slotte zijn de follow-upperiodes niet hetzelfde voor elke jongere. Dit maakt een goede vergelijking met eerder recidiveonderzoek naar andere dadergroepen (bijvoorbeeld jaarlijkse veroordeelde cohorten) moeilijker. Omdat moord en doodslag door jongeren echter zo zeldzaam is, zal geen jaarlijks cohort groot genoeg zijn om betekenisvolle resultaten te geven.

De bevindingen van deze studie hebben een aantal implicaties. Ten eerste lijken jongens veel gevoeliger voor de uitdagingen die spelen bij terugkeer naar de samenleving dan meisjes. Er zal daarom met name aandacht moeten uitgaan naar de voorwaarden van een succesvolle rehabilitatie van jongens. Ten tweede hangen relaties met delinquenten positief samen met recidive van jonge moordenaars. Zoals verwacht vonden deze relaties criminele gedragingen. Op basis van deze bevinding zouden relaties met conventionele anderen moeten worden hersteld en versterkt door middel van verschillende sociale programma's en zou terugkeer naar delinquente jeugdgroepen of vrienden sterk moeten worden gedemotiveerd. Ten derde zijn factoren uit de criminele geschiedenis van invloed. Zo heeft een dader die op vroege leeftijd het eerste delict pleegde een hogere kans op recidive dan iemand die op latere leeftijd het eerste delict pleegde. Onderzoek naar de mechanismen achter deze trend is nodig om deze een halt toe te roepen.

Vervolgonderzoek kan behulpzaam zijn om de onderliggende mechanismen van recidive van deze onderzoeksgroep te begrijpen, bijvoorbeeld door deze te vergelijken met andere dadergroepen zoals algemene jeugdaders of volwassen moordenaars. Recent vergelijkend onderzoek tussen risicofactoren van moorddadige en gewelddadige (niet-moorddadige) jonge daders wijst uit dat de gewelddadige groep significant hoger scoorde op de meeste risicofactoren (DiCataldo & Everett, 2008), hetgeen wijst

op de relevantie van vergelijkend onderzoek. De bevindingen van toekomstig onderzoek kunnen worden versterkt wanneer er – naast officiële data – tevens gebruik wordt gemaakt van zelfgerapporteerde data. Niet alle delicten zijn geregistreerd in de justitiële documentatie. Het is daarom waarschijnlijk dat wanneer we zouden gaan kijken naar gepleegde delicten in plaats van veroordelingen, het percentage recidivisten substantieel hoger is, dat de recidivisten meer recidivedelicten plegen en dat recidive met een hogere snelheid plaatsvindt. Bovendien zou een langere follow-upperiode voor elke dader de vergelijkbaarheid van recidiveonderzoek verbeteren. Door onderzoek na te streven waarbij een minimum wordt gesteld aan de gehanteerde follow-upperiode, kunnen conclusies over recidiveverschillen tussen groepen en invloeden van bepaalde risicofactoren op recidive makkelijker gemaakt worden (Wartna, Harbachi & Van der Laan, 2005). Tot slot is in deze studie niet gekeken naar de effecten van straf en behandelprogramma's van jonge moordenaars. Het is belangrijk om te interveniëren in de levens van deze ernstige daders, maar alleen indien we weten wanneer deze interventies succesvol zijn. Om meer over deze effecten te weten te komen is het gebruik van een controlegroep noodzakelijk. Dergelijke studies zijn kostbaar, maar cruciaal.

Noten

1. Anne Vries werkt voor de Raad voor de Kinderbescherming. Zij heeft recentelijk haar master Sociology and Social Research afgerond aan de Universiteit Utrecht. Marieke Liem is Universitair Docent bij de vakgroep Criminologie van de Universiteit Leiden. Paul Nieuwbeerta is hoogleraar bij de vakgroep Criminologie van de Universiteit Leiden en de vakgroep Sociologie van de Universiteit Utrecht. Correspondentieadres: Vakgroep Criminologie Universiteit Leiden, ter attentie van Marieke Liem, Postbus 9520, 2300 RA Leiden, of naar m.c.a.liem@law.leiden-univ.nl.
2. Deze trend onttrekt zich aan de recentelijk neergaande trend van het totaal aan gewelddadige jeugdcriminaliteit (zichtbaar in de meeste Westerse landen), en van de Nederlandse trend in volwassen moord en doodslag, die, na een sterke stijging tot de midden jaren negentig, afnam tot een zeer laag aantal van 146 moord- en doodslagzaken in 2007 (Van den Brink, 2001; Loeber e.a., 2001; Nieuwbeerta & Leistra, 2007).
3. Het strafeffect wordt niet meegenomen in deze studie, omdat er geen grote variaties zijn in straf onder de onderzochte populatie.

Literatuur

- Bijleveld, C.C.J.H. (2005). *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Bjerregaard, B. & Lizotte, A.J. (1995). 'Gun Ownership and Gang Membership', *Journal of Criminal Law and Criminology*, 86, 1, 37-59.

- Blitstein, J.L., Murray, D.M., Lytle, L.A., Birnbaum, A.S. & Perry, C.L. (2005). 'Predictors of Violent Behavior in an Early Adolescent Cohort: Similarities and Differences Across Genders'. *Health Education & Behavior*, 32, 175-194.
- Blokland, A. & Nieuwbeerta, P. (2006). *Developmental and Life Course Studies in Delinquency and Crime: A Review of Contemporary Dutch Research*. The Hague: Boom Juridische Uitgevers.
- Blom, M. & Oudhof, J., Bijl, R.V. (2005). *Verdacht van criminaliteit. Allochtonen en autochtonen nader bekeken*. Den Haag: WODC. Cahier 2005-2.
- Brink, Van den, G. (2001). *Geweld Als Uitdaging: De Betekenis van Agressief Gedrag Bij Jongeren*, Utrecht: NIZW.
- Boendermaker, L. (1998). *Eind goed, al goed? De leefsituatie van jongeren na vertrek uit een justitiële behandelinstelling* (167). Den Haag: WODC.
- Burr, A. (1987). 'Chasing the dragon: heroine misuse, delinquency and crime in a context of South London culture.' *The British Journal of Criminology*, 27, 333-357
- Busch, K.G., Zagar, R., Arbit, J. & Bussell, R.E. (1990). 'Adolescents Who Kill', *Journal of Clinical Psychology*, 46, 4, 472-485.
- CBS, Centraal Bureau voor Statistiek (2008), 'De Positie van Moslims in Nederland: Feiten en Cijfers'. Voorburg: CBS.
- Cocozza, J., Skowrya, K. (2000). 'Youth with Mental Health Disorders: Issues and Emerging Responses'. *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Journal*, 7, 3, 3-13.
- Corder, B.F., Ball, B.C., Haizlip, T.M., Rollins, R. & Beaumont, R. (1976). 'Adolescent Parricide: A Comparison With Other Adolescent Murder'. *American Journal of Psychiatry*, 133, 957-961.
- Cottle, C.C., Lee, R.J. & Heilbrun, K. (2001) 'The Prediction of Criminal Recidivism in Juveniles. A Meta-Analysis'. *Criminal Justice and Behavior*, 28, 3, 367-394.
- Crespi & Rigazio-DiGili (1996). 'Adolescent Homicide and Family Pathology: Implications for Research and Treatment With Adolescents', *Adolescence*, 31, 122, 353-367.
- Denno, D.W. (1994). 'Gender, Crime, and The Criminal Law Defenses', *Journal of Criminal Law and Criminology*, 1, 80-181.
- DiCataldo, F. & Everett, M. (2008). 'Distinguishing Juvenile Homicide From Violent Juvenile Offending' *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 52, 2, 158-174.
- Duncan, J.W. & Duncan, G.M. (1971). 'Murder In The Family', *American Journal of Psychiatry*, 127, 11, 74-78.
- Ferguson, D.M. & Horwood, L.J. (1998), 'Early Conduct Problems and Later Life Opportunities', *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 93, 1097-1108.
- Geest, V. van der, Bijleveld & Wijkman (2005). *Recidive van in JJI Harreveld behandelde jeugdigen*. Leiden: NSCR

- Geest, V. van der & Bijleveld, C.C.J.H. (2007). Personal, background and treatment characteristics associated with offending after residential treatment: a 13-year follow up in adolescent males. *Psychology, Crime and Law*, 14, 2, 159-176.
- Goldstein, P.J. (1985). 'The drugs-violence nexus: A tri-partite conceptual framework. *Journal of Drugs Issues*, 15, 493-506.
- Gottfredson, M. & Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford University Press, Stanford, CA.
- Gottlieb, P. & Gabrielsen, G. (1990). 'The Future of Homicide Offenders: Results From A Homicide Project In Copenhagen'. *International Journal of Law and Psychiatry*, 13, 3, 191-205.
- Hagan, M. (1997). 'An Analysis of Adolescent Perpetrators of Homicide and Attempted Homicide Upon Return to The Community', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 41, 250-259.
- Haynie, D.L. (2001) 'Delinquent Peers Revisited: Does Network Structure Matter?' *American Journal of Sociology*, 4, 1013-1057.
- Heide, K.M. (1992). *Why kids kill parents: Child Abuse and Adolescent Homicide*. Ohio State University Press: Columbus. Sage: Thousand Oaks, C.A.
- Heide, K.M. (1999). *Young Killers. The Challenge of Juvenile Homicide*. SAGE Publications, California.
- Heide, K.M., Spencer, E. Thomson, A & Solomon, E.P. (2001). 'Who's in, Who's Out and Who's Back: Follow-up Data on 59 Juveniles Incarcerated in Adult Prison for Murder or Attempted Murder in the Early 1980s'. *Behavioral Sciences and the Law*, 19, 97-108.
- Heiden-Attema, N. van der & Wartna, B.S.J. (2000). 'Recidive Na Verblijf In een JBI. Een Vervolgstudie naar de Geregistreerde Criminaliteit Onder Jongeren uit een Justitiële Behandelinginrichting.' *Onderzoeksnotities*, nr. 6. Den Haag: WODC.
- Hirschi (1969). *Causes of Delinquency*. Berkely: University of California Press.
- Howell, J.C. (1995) (ed.) *Guide For Implementing The Comprehensive Strategy For Serious, Violent, And Chronic Juvenile Offenders*. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention: Washington, D.C.
- Kobayashi, J., Sales, B.D., Becker, J.V., Figueredo, A.J. & Kaplan, M.S. (1995). 'Perceived Parental Deviance, Parent-Child Bonding, Child Abuse, and Child Sexual Aggression', *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 7, 1, 25-45.
- Laub, J.H. & Sampson, R.J. (1991). 'The Sutherland-Glueck Debate: On the Sociology of Criminological Knowledge'. *American Journal of Sociology*, 96, 6, 1402-1440.
- Loeber, R. & Dishion, T. (1983). 'Early Predictors of Male Delinquency: A Review', *Psychological Bulletin*, 94, 1, 68-99.

- Loeber, R., Slot, N.W. & Sergeant, J.A. (2001) *Ernstige en Gewelddadige Jeugdelinquentie. Omvang, Oorzaken en Interventies*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Mäkelä, K., Simpura, J. (1985). 'Experiences related tot drinking as a function of annual alcohol intake by sex and age', *Drug and alcohol dependence*, 15, 389-404
- Mansheim, P. (1982). 'Mental Illness and Juvenile Delinquency', *Psychiatric Quarterly*, 54, 4, 247-253.
- Nagin, D. & Paternoster, R. (2000) 'Population Heterogeneity and State Dependence: State of the Evidence and Directions For Future Research', *Journal of Quantitative Criminology*, 16, 2, 117-135.
- Nieuwebeerta, P. (2007a). Databank Moord en Doodslag in Nederland – Codeboek. NSCR: interne publicatie.
- Nieuwebeerta, P. (2007b). Analytische Risicofactoren Inventarisatie Instrument (ARII). NSCR: interne publicatie.
- Nieuwebeerta, P. & Leistra, G. (2007). *Dodelijk Geweld. Moord en Doodslag In Nederland* [Lethal Violence. Homicide in the Netherlands]. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Nijsten, C., Geense, P., Pels, T., Vollebergh, W. (2002). Allochtone ouders en justitie. Vragen en behoeften van Antilliaanse, Marokkaanse, Surinaamse en Turkse ouders van jeugdigen die in aanraking komen met politie en justitie Nijmegen: Orthopedagogiek, gezin en gedrag.
- Pernanen, K. (1991). *Alcohol in Human Violence*. New York Guilford Press.
- Post, S. (1982). 'Adolescent Parricide In Abuse Families', *Child Welfare*, 61, 7, 445-455.
- Russell, D.H. (1984). 'A Study of Juvenile Murderers of Family Members', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 28, 3, 177-193.
- Sutherland, E.H. (1924). *Criminology*. Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Tanay, E. (1973). 'Adolescents Who Kill Parents – Reactive Parricide', *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 7, 263-277.
- Thomas, C. & Bishop, D. (1985). 'The Impact of Legal Sanctions on Delinquency: An Assessment of the Utility of Labeling and Deterrence Theories', *Journal of Criminal Law and Criminology*, 4, 222-245.
- Vollebergh, W.A.M. (2000) Etnische distantie en etnische affirmatie in de identiteitsontwikkeling van etnische jeugd. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie en haar grensgebieden*, 148-158.
- Wartna, B.S.J., El Harbachi, S., & Van der Laan, A.M. (2005). Jong Vast. Een Cijfermatig Overzicht van de Strafrechtelijke Recidive van Ex-pupil- len van de Justitiële Jeugdinrichtingen. *Onderzoek en Beleid*, nr. 299. Den Haag: WODC.

Tabel I Invloed van statische en dynamische risicofactoren op recidive prevalentie van Nederlandse jonge moordenaars (N = 137), 1992-2007

Recidiveprevalentie	Jaar 1 (n = 129)		Jaar 2 (n = 119)		Jaar 3 (n = 111)		Jaar 5 (n = 90)		Jaar 10 (n = 52)	
	Exp(B)	S.E.	Exp(B)	S.E.	Exp(B)	S.E.	Exp(B)	S.E.	Exp(B)	S.E.
<i>Statische risicofactoren</i>										
Mannelijk geslacht	2,871	0,658	4,175**	0,658	6,297**	0,659	7,830**	0,679	5,387**	0,796
Allochtone afkomst	1,547	0,383	1,471	0,380	1,452	0,376	1,434	0,405	1,751	0,582
Psychopathologie	0,031	0,183	0,985	0,179	0,997	0,178	0,872	0,189	0,972	0,256
Gebrek aan zelfcontrole	1,659	0,383	1,451	0,801	1,249	0,376	0,863	0,400	1,419	0,379
Problematische familie-achtergrond	1,054	0,115	1,101	0,112	1,074	0,111	1,098	0,128	0,967	0,183
<i>Dynamische risicofactoren</i>										
Relaties met delinquenten	1,504*	0,230	1,644*	0,234	1,774**	0,237	1,696**	0,254	2,465**	0,391
Middelengebruik	0,940	0,168	0,884	0,170	0,958	0,164	1,088	0,174	1,370	0,261
Wapenbezit	1,859*	0,331	1,747	0,345	1,950*	0,354	2,716**	0,410	1,484	0,398
Criminele geschiedenis										
Eerder aantal delicten	1,070*	0,038	1,102**	0,042	1,103**	0,045	1,168**	0,067	1,288	0,079
Leeftijd eerste delict	0,776**	0,129	0,660**	0,138	0,684**	0,136	0,696	0,045	0,989	0,200
Leeftijd moord-/ doodslagdelict	0,994	0,159	0,875	0,158	0,899	0,460	0,931	0,167	1,012	0,207

* = p<0.1; ** = p<0.05; *** = p<0.01 (eenzijdige significantie toets)

Tabel II Invloed van statische en dynamische risicofactoren op recidivesnelheid van Nederlandse jonge moordenaars (N = 137), 1992-2007

Recidivesnelheid (n = 137)		
	Exp(B)	S.E.
<i>Statische risicofactoren</i>		
Mannelijk geslacht	3,995**	0,464
Allochtone afkomst	1,129	0,225
Psychopathologie	0,992	0,103
Gebrek aan zelfcontrole	1,103	0,223
Problematische familieachtergrond	1,015	0,067
<i>Dynamische risicofactoren</i>		
Relaties met delinquenten	1,294**	0,128
Middelengebruik	1,113	0,092
Wapenbezit	1,610**	0,175
<i>Criminele geschiedenis</i>		
Eerder aantal delicten	1,049**	0,018
Leeftijd eerste delict	0,949**	0,075
Leeftijd moord-/doodslagdelict	0,990	0,091

* = $p < 0.1$; ** = $p < 0.05$ (eenzijdige significantie toets)